

Odras norské pravopisné reformy 1907 v *Decorah-Posten* v letech 1935–1945

Pavla Bartásková (Praha)

THE REFLECTION OF THE NORWEGIAN SPELLING REFORM OF 1907 IN THE DECORAH-POSTEN (1935–1945)

The paper traces the influence of the Norwegian spelling reform launched in 1907 on the Norwegian written language in the US. The Norwegian immigrant community in America published a number of newspapers in their native language and the immigrant press became a significant part of the immigrants' life in their new homeland. The changes and the development of their press reflect the gradual integration of Norwegians into American society in various areas. The research focuses on the linguistic level. For the purposes of the present paper, the newspaper *Decorah-Posten* (issues from the period 1935 – 1945) was chosen as the primary source material. Orthographic and grammatical usage in the Norwegian-American press is contrasted with the spelling codified in the 1907 spelling reform.

KEYWORDS

spelling reform 1907, *Decorah-Posten*, Norwegian spelling, Norwegian emigration, immigrant press

KLÍČOVÁ SLOVA

pravopisná reforma 1907, *Decorah-Posten*, norský pravopis, norská emigrace, imigrantský tisk

Práce představuje jazykový vývoj psané norštiny na severoamerickém kontinentu. Na vzorku norský psaných novin vydávaných imigranty v USA jsou sledovány ortografické a morfológické odchylky od jazyka v Norsku. Pozornost je směřována na pravopisné změny po reformě přijaté v Norsku roku 1907 a jejich dopad na tisk vydávaný v USA v časovém rozmezí 1935–1945. V oblasti slovní zásoby je posuzována míra dopadu jazykového kontaktu mezi norštinou a angličtinou.

Norština, stejně jako další imigrantské jazyky v Severní Americe, prošla dlouhým vývojem, který se odrazil v její psané i mluvené podobě. Změny byly v norštině vyvolány dvěma hlavními faktory: vlivem dominantní angličtiny a pravopisnými reformami zaváděnými v Norsku ve 20. století, jež významně odlišily podobu psaného jazyka od stavu v 19. století.

Za oficiální začátek norské emigrace do Severní Ameriky je považován rok 1825. Následující desetiletí lze charakterizovat jako pionýrské období, během něhož se etablovala stěžejní centra norských přistěhovalců. Od 40. let 19. století se počet norských přistěhovalců v USA systematicky navyšoval. Masového rozsahu nabyla norská imigrace v druhé polovině 19. století a na počátku 20. století. Projevila se třemi hlavními vlnami (1866–1873, 1880–1893, první desetiletí 20. století).¹ Od roku

1 Tyto vlny se překrývají s hlavními vrcholy evropské emigrace na severoamerický kontinent. Výkyvy v nárůstu a poklesu počtu imigrantů jsou úzce spjaté s ekonomickým, politickým a sociálním vývojem v rodné zemi přistěhovalců i v Severní Americe.

1825 do současnosti emigrovalo z Norska do Severní Ameriky zhruba 900 000 osob.² Norové co do počtu nikdy nepředstavovali početně významnou etnickou menšinu v rámci amerického obyvatelstva. Z pohledu procentuálního zastoupení emigrantů v norské populaci se však jedná o velmi intenzivní emigraci. Při přepočtu emigrantů na 1 000 obyvatel příslušné země se Norsko mezi evropskými zeměmi dostalo na druhou příčku (Utvandringsstatistikk, 1921, s. 17).³

Norští imigranti po příchodu na nové území zpravidla neovládali angličtinu. Prvotním dorozumívacím jazykem na severoamerickém kontinentě pro ně tedy zůstala norština. Komunikace nově příchozích probíhala zpočátku zejména s již etablovanými krajany. Norské komunity nikdy neusilovaly o izolaci od ostatních přistěhovalců nebo lokálního obyvatelstva, a pro úspěšné začlenění do americké společnosti se proto angličtina stala nezbytností. Norové se v rámci každodenních styků dostávali do kontaktu s domácím americkým obyvatelstvem i s dalšími přistěhovaleckými skupinami. Znalost angličtiny se mezi Nory relativně rychle zvyšovala. Používání norštiny se naopak stále více omezovalo na komunikaci pouze v rodině.

Jazykové dědictví, které si Norové s sebou do nové vlasti přinesli, sestávalo z psaného a mluveného jazyka. Tyto dvě formy se od sebe značně lišily. Jazykovou situací v Norsku v této době lze charakterizovat jako typickou ukázkou diglosie (Haugen, 1975). V důsledku historického vývoje Norska psaná norština v 19. století neexistovala a jako psaný jazyk se používala dánština.⁴ Ta se zároveň jako psaný jazyk vyučovala ve školách a byla jazykem úředníků, církve a dalších institucí.⁵ Pro mluvené interakce byly charakteristické dialekty dle jednotlivých norských krajů.

Psaný jazyk byl mezi norskými imigranty v Americe uchováván a předáván prostřednictvím dvou hlavních kanálů, a to církevními institucemi a tiskem. Rozmach publikačních aktivit zaznamenáváme nejen v případě norských přistěhovalců. Tento fenomén je charakteristický i pro další imigrantské komunity na severoame-

-
- 2 Do 60. let 19. století neexistovaly žádné oficiální záznamy o tom, kolik emigrantů odešlo z Norska do zámoří. Až se zákony z let 1863 a 1869 získala policie pravomoc kontroly emigrantů. Díky tomu mohly vznikat detailnější statistické přehledy.
 - 3 V monitorovaných obdobích dosáhla irská emigrace 12,05 % na 1 000 obyvatel, norská 5,7 % na 1 000 obyvatel.
 - 4 Norsko bylo v roce 1349 vážně zasaženo epidemií moru, jež měla dalekosáhlé důsledky i pro psaný jazyk. Mnoho obyvatel země, včetně norské šlechty, zemřelo. Od 14. století bylo Norsko součástí unie s Dánskem a dánština posilovala své postavení, které bylo ještě více upevněno zavedením knihtisku (v Dánsku poprvé využit v roce 1482, v Norsku až v roce 1643). Vývoj také ovlivnila reformace, kterou král prosadil v unii v roce 1536. Bible byla přeložena pouze do dánštiny. Politický i kulturní vývoj Norska byl tímto krokem ještě více oslaben.
 - 5 V druhé polovině 19. století se začaly objevovat snahy o obnovení psané norštiny, které se projevovaly dvěma způsoby. Na jedné straně to bylo ponoršťování psaného dánského jazyka na základě ortofonického principu, tj. přiblížení psané podoby jazyka mluvené, spolu se zaváděním typických norských výrazů. Tento trend vyústil v psaný norsko-dánský jazyk a dalším vývojem v *riksmaal* (od 1929 přejmenovaný na *bokmål*). Na druhé straně usiloval Ivar Aasen o vytvoření psané norštiny, jejímž základem byly norské dialekty. Výsledkem jeho práce byl *landsmaal* (od 1929 označován jako *nynorsk*). Norský psaná periodika na území Spojených států byla převážně vydávána v *riksmaalu*.

rickém kontinentě. Tisk se stal důležitým sociálním, komunikačním a informačním prostředkem. Pro mnohé přistěhovalce tvořila angličtina jazykovou bariéru a periodika v mateřštině představovala primární zdroj informací. Význam tisku však dalece přesahuje základní, zpravodajský charakter. Kromě přísunu aktualit z USA a Norska fungovaly noviny jako prostředek vzdělání a poznání nové země a jejích zvyků, napomáhaly orientovat se v neznámém a kulturně značně odlišném prostředí. Imigranti byli vystaveni zcela novým přírodním, společenským i jazykovým podmínkám, se kterými se museli vyrovnat. Vydávaná periodika přispívala k plynulejší adaptaci a akulturaci. Významnou úlohu měla zároveň i z hlediska soudržnosti etnika. Díky tomu, že přistěhovalecká periodika byla vydávána v jazyce dané komunity, posilovala národní identitu, šířila sdílené národní hodnoty a zachovávala povědomí o společném kulturním dědictví (Jaklová, 2010). Vývoj a proměny přistěhovaleckého tisku odráží postupný proces asimilace imigrantů v jinoetnickém prostředí a otevírá pohled do historie na rovině mnoha vědních disciplín, mimo jiné i v rovině lingvistické.

Norští imigranti neměli ze své vlasti s novinami či jinými periodiky téměř žádné zkušenosti. Tiskoviny byly v Norsku v 19. století cíleny zejména na elitní intelektuální kruhy a vyšší společnost. Pro nižší vrstvy byly drahé a pro každodenní život nepotřebné. Situace ve Spojených státech byla v tomto ohledu opačná. Periodika byla samozřejmou součástí tamního života a i malé lokální komunity vydávaly vlastní noviny. Jejich charakteristickým znakem byla demokratičnost a otevřenost. Čtenáři se etablovali napříč vrstvami celé americké společnosti. Tomuto trendu se v USA přizpůsobila také norský vydávaná periodika.

Prvním norský vydaným periodikem se v roce 1847 staly noviny *Nordlyset* (Muskego, Wisconsin). V průběhu druhé poloviny 19. století nastal prudký rozmach imigrantské publikační činnosti. Celkem bylo na území USA publikováno přes 500 titulů časopisů a periodik v norštině. Existence řady z nich byla časově velmi limitovaná. Zhruba jedna třetina z nich nezaznamenala trvání delší než jeden rok (Lovoll, 1999, s. 173).

Geografické rozložení míst, kde byla periodika vydávána, se překrývá s nejvýznamnějšími centry norských imigrantských komunit. Norští přistěhovalci se koncentrovali na Středozápadě. Je tedy přirozené, že téměř 80 % všech vydávaných tiskovin v norském jazyce pocházelo ze států Illinois, Wisconsin, Iowa, Minnesota, Severní a Jižní Dakota (Lovoll, 2010).⁶ Hlavními středisky imigrantského tisku se stala velká města (Chicago, Minneapolis). Publikační činnost expandovala postupně i mimo ně.

Mezi přední norský psaná periodika v USA se vyprofilovaly noviny *Decorah-Posten* (1874–1972, Decorah, Iowa), *Minneapolis Tidende* (1887–1935, Minneapolis) a *Skandinaven* (1866–1941, Chicago), obvykle souhrnně označované jako tzv. Velká trojka. Hlavní oblastí jejich vlivu s největším počtem předplatitelů byl právě Středozápad. Dalším vývojem nabyly neoficiální funkce norských národních tiskovin na severoamerickém

6 Těchto šest severoamerických států se etablovalo jako oblasti s největší koncentrací norských imigrantů na americkém kontinentě. Baines (1995) uvádí, že v uvedených severoamerických státech bylo usazeno 70 % norských přistěhovalců.

kontinentě a byly šířeny i do dalších částí USA. Čtenářstvo těchto periodik se postupně zformovalo také v samotném Norsku.⁷

Norsky psaným periodikem na území USA s nejdelší dobou publikování se stal deník *Decorah-Posten*. *Decorah-Posten* se vyznačoval demokratickým a konzervativním tónem. Na rozdíl od jiných tiskovin nebyl aktivně využíván jako podpora konkrétních politických a náboženských stran, hnutí a skupin. Jako většina imigrantských tiskovin vycházel ze skromných začátků.⁸ Díky stabilní čtenářské základně a systematickému nárůstu předplatitelů se *Decorah-Posten* stal největším periodikem v norštině na Středozápadě.⁹ Vrcholu dosáhl ve 20. letech 20. století s 45 000 předplatiteli. *Decorah-Posten* během své existence absorboval řadu dalších norsky psaných periodik v USA, včetně novin *Minneapolis Tidende* (1935) a *Skandinaven* (1941).

Po obsahové stránce *Decorah-Posten* svým čtenářům nabízel všeobecné zpravodajství ze Severní Ameriky a detailnější zprávy zejména z regionů s norskými komunitami, dále pak aktuality z Norska a ostatních skandinávských zemí¹⁰. Nechyběly užitečné rady pro hospodaření a každodenní život. Periodika nabízela svým čtenářům i texty pro zábavu.¹¹ Noviny měly rubriku věnovanou dětskému publiku a ženám. Tradiční součástí se staly dopisy a příspěvky čtenářů. Sdílené zkušenosti ostatních přistěhovalců ještě více zvýšily atraktivitu tiskovin. Značnou část obsahu zaujímal inzerce, se záběrem od železničních a lodních společností přes státní agentury na podporu imigrace, až po drobné soukromé živnostníky nabízející etnické produkty. Právě stálost obsahu i formy přispěla k vytvoření stabilního okruhu čtenářů, pro něž se noviny staly pevným bodem v měnícím se životě a prostředí.

Konzervatismus se projevoval také v jazykové politice *Decorah-Posten*. Noviny byly vydávány v dánsko-norském jazyce. Navzdory tomu, že norský psaný jazyk prošel v první polovině 20. století třemi zásadními reformami, nezaznamenala jeho podoba v redakci *Decorah-Posten* během téměř stoleté existence mnoho výrazných změn. Tuto zvláštnost komentovali i samotní vydavatelé *Decorah-Posten*: „Nedávno jsme přečetli první vydání *Decorah-Posten* a zjistili jsme, že jazyková forma z roku 1874 je téměř stejná jako ta z roku 1926. A všechny další norské noviny na Středozápadě jsou na tom stejně. To nás ale staví do zvláštní pozice, protože naše noviny mají kabát,

7 *Decorah-Posten* dosáhl v Norsku zhruba jednoho tisíce předplatitelských adres. http://www.naha.stolaf.edu/pubs/nas/volume27/vol27_5.htm

8 Zakladatelem *Decorah-Posten* byl Brynild Anundsen, vydavatel a editor s imigrantskou minulostí. V době prvního vydání *Decorah-Posten* za sebou měl nepřilíh úspěšné pokusy o publikování literárního časopisu *Ved Arnen: Et Tidsskrift for Skjønnerliteratur* (1864–1870, od roku 1882 obnoven jako literární příloha *Decorah-Posten*) a novin *Fra fjærnt og nær*.

9 Imigranti zůstali věrnými předplatiteli i v případech, kdy se přestěhovali do jiného regionu Spojených států. Tímto způsobem se noviny zároveň šířily mezi další norské přistěhovalce.

10 Zprávy z rodné země imigrantů zajišťovali lokální korespondenti. *Decorah-Posten* disponoval v Norsku velkým počtem takových zpravodajů, kteří pravidelně informovali o velkých událostech i malých osobních příbězích ze Skandinávie.

11 *Decorah-Posten* měl jako jediné norské periodikum svou vlastní kreslenou sérii nazvanou *Han Ola og han Per*.

který v jazyce Norska ani Dánska už neexistuje. Stali jsme se něčím samostatným mezi těmito dvěma.“¹²

Přestože si editoři byli vědomi skutečnosti, že jazyk, který používají, je již zastaralý, nebylo snahou redakce pravopis adaptovat a držet se probíhajícího vývoje v Norsku. V roce 1939 byly v USA do norštiny začleněny změny kodifikované v ortografické reformě z roku 1907.¹³ Následné reformy (1917, 1938, 1959) se již v ortografické podobě novin nepromítly.

K detailnímu posouzení jazykového vývoje psané norštiny na území USA následuje analýza textů pocházejících z novin *Decorah-Posten*. Pro účely tohoto článku bylo zvoleno období mezi lety 1935–1945. Během 20. století prošla norština významnými reformami.¹⁴ Vybraný časový úsek pokrývá dobu, kdy v Norsku již proběhly všechny tři velké pravopisné reformy první poloviny 20. století (1907, 1917, 1938). V rámci analýzy jsou zohledňovány stěžejní body reformy z roku 1907 a jejich odraz v psané podobě jazyka. Zároveň toto časové omezení zahrnuje dobu před i po oficiální integraci změn do jazykové politiky redakce *Decorah-Posten* v roce 1939. Z celého období publikování novin *Decorah-Posten* tudíž lze očekávat dynamické jazykové změny právě v tomto časovém úseku.

Analyzované texty představují směs článků z různých rubrik.¹⁵ Ve zvoleném období byla do výzkumu zařazena vždy dvě vydání z každého roku, a to první lednové a první červencové vydání příslušného roku.¹⁶ Výchozími příručkami pro posuzování pravopisných a gramatických tvarů byly následující: Aars, Jonathan; Hofgaard, Simon Wright. *Norske Retskrivnings-regler med alfabetiske Ordlister*. Kristiania: Fabritius & Sønner, 1907; Hofgaard, Simon Wright. *En liten norsk grammatik ved S. W. Hofgaard, skolebestyrer*. Kristiania: H. Aschehoug & Co., 1909; Aars, Jonathan. *Ordlister til norsk retskrivning*. Kristiania: Fabritius & Sønner, 1907.

Jedním z nejnápadnějších vizuálních znaků odkazujících ke konzervatismu redakce je gotické písmo. Tento druh písma byl pro *Decorah-Posten* uplatňován až

12 http://www.naha.stolaf.edu/pubs/nas/volume27/vol27_5.htm Komentář je z roku 1926, tj. po pravopisných reformách přijatých v Norsku v letech 1907 a 1917.

13 http://www.naha.stolaf.edu/pubs/nas/volume27/vol27_5.htm

14 Konkrétně se jedná o reformy z let 1907 (jen *riksmaal*), 1910 (jen *landsmaal*), 1917, 1938, 1959, 1981 (jen *bokmål*). Na počátku 20. století vznikla tendence psané verze norštiny postupně sjednocovat, až by došlo ke splynutí a vytvoření jediné podoby psaného jazyka. Politika přibližování byla započata reformou z roku 1917. Poslední z uvedených reform znamenala zastavení politiky přibližování forem a do *bokmålu* se znovu vrátila řada tradičních, dříve zrušených tvarů.

15 Tyto rubriky mohou být definovány následovně: Domácí zpravodajství, Zahraniční zpravodajství, Zprávy z Norska a ostatních skandinávských zemí, Rady pro farmu a dům, Inzerce, Dopisy čtenářů, Otázky a odpovědi.

16 Ze zvolených výtisků novin nebyly zařazeny všechny články. Výběr probíhal s ohledem na technickou kvalitu a obsahovou rozmanitost materiálu. Proces skenování ovlivnil čitelnost textů a omezil tak množství použitelných textů. Zastoupení počtu článků z jednotlivých let proto není rovnoměrné. Analyzované texty jsou různého rozsahu, od krátkých oznámení po detailní reportáže.

do roku 1952, přestože v Norsku bylo jeho používání ukončeno krátce po roce 1900. Druhým výrazným archaickým prvkem je psaní velkých písmen u substantiv. V případě norských tiskovin na severoamerickém kontinentu se s nimi setkáváme až do roku 1961. V Norsku nebylo zavedení malých písmen u substantiv oficiálně kodifikováno v žádné reformě a rozšířilo se zejména po roce 1910.¹⁷

Reforma z roku 1907¹⁸ kodifikovala několik zásadních změn vedoucích k odlišení psané norštiny od psané dánštiny. Stejně jako u první norské pravopisné reformy (z roku 1862) vychází pravopisné úpravy z ortofonického principu založeném na přizpůsobení psané podoby slova jeho zvukové stránce. Psaný jazyk se těmito změnami měl přiblížit tzv. *dannet dagligtale*, mluvené formě jazyka rozšířené mezi vzdělanou vrstvou společnosti. Změny kodifikované roku 1907 se ujaly poměrně rychle. K tomu přispělo aktuální rozpoložení norské společnosti, která po zrušení unie se Švédskem v roce 1905 byla silně pronárodně naladěná. Za definitivní prosazení se této reformy se považuje rok 1923, kdy tehdejší největší norský deník *Aftenposten* integroval nové tvary do své redakční jazykové politiky.

Nejvýraznější změnou v pravopisné reformě z roku 1907 vedoucí k odlišení psané norštiny od psané dánštiny bylo zavedení tvrdých (neznělých) konsonantů. Namísto dánských měkkých (znělých) konsonantů *b, d, g* se v řadě slov začaly používat tvrdé konsonanty *p, t, k*. V některých případech docházelo ke kolísání tvrdých a měkkých konsonantů a existovaly tvary s měkkým i tvrdým konsonantem (*bok* x *bog*, *bot* x *bođ*, *haap* x *haab*). Zejména pokud se výslovnost slova lišila v různých částech Norska, byly v platnosti ponechány obě formy. V případě tvoření odvozenin obvykle zůstaly zachovány měkké konsonanty. Příkladem jsou slova *hovedsagelig* (x *sak*), *indflydelse* (x *flyte*), *rigdom* (x *rik*), *skaber* (x *skape*). Pravidlo přeměny měkkých nepřízvučných konsonantů na tvrdé se prozatím netýkalo slov cizího původu (*observe*).

Na základě analýzy novinového materiálu je patrné, že redakce *Decorah-Posten* nerespektovala změny měkkých konsonantů na tvrdé důsledně dle pravidel přijatých reformou 1907. V textech lze najít řadu případů, ve kterých je zachováván měkký konsonant, navzdory tomu, že v pravopisných seznamech jsou slova uváděna s tvrdým konsonantem. Příkladem jsou výrazy *aaben*, *Aabningen*, *Angreb*, *Gade*, *Leg*, *ligesom*, *Motorbaaden*, *Pligter*, *Sag*, *skabe*, *Skorstenpiben*, *søge*, *Tab*, *tabe*, *tilbage*, *uden*, *Uge*, *under-*

17 Od roku 1877 mohly školy svým žákům povolit psaní malých písmen u substantiv. Používání malých a velkých písmen tak několik desetiletí kolísalo a malá písmena pro substantiva se ustálila po první světové válce. Návrh na zrušení psaní velkých písmen u substantiv byl předložen již na tzv. Stockholmské schůzce v roce 1869, jejímž cílem bylo společné přijetí vybraných změn ve všech skandinávských jazycích. Dánština přesto zrušila psaní velkých písmen u substantiv v roce až v roce 1948.

18 Základem pravopisné reformy z roku 1907 se stal dokument *Om en del retskrivings- og sprogsømsmål. Redegjørelse til det kongelige departement for kirke- og undervisningsvæsenet*, který již v roce 1898 vypracovali Simon Wright Hofgaard, Jonathan Aars a Moltke Moe. V něm prosazují mnoho norských tvarů, které mají nahradit dánské (např. zavedení norských koncovek pro plurál substantiv a koncovek pro préteritum pravidelných sloves). Většina jejich návrhů byla přijata pravopisnou reformou v roce 1907.

strege.¹⁹ Kromě toho se v textech objevují slova již přizpůsobená novému pravopisu, ovšem ve velmi omezeném počtu. Takovými příklady jsou výrazy *levnețsmidler*, *skye*, *øke*. O probíhající vývoji svědčí kolísání tvrdého a měkkého konsonantu, a to i u výrazů, kde pravidla již uznávají jen tvar s tvrdým konsonantem. V materiálu lze narážet na slova s oběma variantami (norská uváděná jako první): *besøk* x *besøg*, *he*te x *he*de. Pokud pravidla umožňují volitelnost mezi tvrdým a měkkým konsonantem, objevuje se v textech vždy tvar s měkkým konsonantem: *Aarsager*, *Beløb*, *Bog*, *Haab*, *Pige*, *Selskab*, *Taage*.²⁰ V případě odvozenin je ve slovech ponecháván měkký konsonant, což odpovídá pravidlům: *Besiddelse*, *Deltagelse*, *Modtagelse*, *Tilladelse*, *Undersøgelse*.

Reforma dále upravuje psaní zdvojených konsonantů na konci slova. Pravidla stanovují, že v přízvukné slabice s krátkým vokálem se konsonant vyslovuje dlouze. V těchto případech se píše dlouhý konsonant zdvojeně (např. *alle*, *vennen*). Před dalším konsonantem se dvojitý konsonant nepíše (*vakre* x *vakker*).²¹ Na konci slova se obvykle píše pouze jednoduchý konsonant (*ven*, *hal*) bez ohledu na délku předcházejícího vokálu.²²

Diftong *ei* nahrazuje podle reformy 1907 dánský diftong *ej* (paralelně k tomu se zavádí diftongy *ai*, *oi*, *øi* místo dánských *aj*, *oj*, *øj*). Tyto změny lze opět doložit konkrétními příklady z analyzovaného materiálu, kde jsou užívána slova s norským diftongem: *familie* x *familje*, *geistlighed* x *gejstlighed*, *konvoi* x *konvoj*, *øjeblik* x *øjeblik*. Pravidla rovněž v norštině stanovují diftong *au* pro dánské *av*: *forbause* x *forbavse*, *taushet* x *tavshed*.

Stejně jako v případě diftongu se hláska *v* ve slově *av* a jeho odvozeninách a sloučeninách z psané podoby *af* mění na *av*: *avsluttende* x *afsluttende*, *avvæpne* x *afvæbne*.

Některá slova se nově mohou psát ve zkrácené podobě. Zkrácený tvar, tj. po odpadnutí koncovek *-de* / *-ge* / *-ve* ze slovního kořene, buď zcela nahrazuje původní dlouhou formu slova (*spar* — *spader*), nebo existuje jako jeho alternativa (*far* — *fader*, *ha* — *have*, *mor* — *moder*, *ta* — *tage*). V novinových textech se objevují původní dlouhé i novější krátké tvary. Používání jedné nebo druhé formy slova není konzistentní a u jednotlivých výrazů dochází ke kolísání. Ve zkrácené podobě jsou použity např. výrazy: *bety*, *bli*, *bror*, *dra*, *far*, *gi*, *mor*, *opta*. Naopak v dlouhé podobě jsou v textech zachována slova: *blive*, *broderskap*, *foregive*, *forbyde*, *have*, *indtage*, *sprede*, *sig*, *tage*.

19 Slova jsou uváděna v původních tvarech z textů, tj. u substantiv s velkými písmeny a většinou případných koncovek pro určitý / neurčitý tvar a množné číslo, slovesa rovněž v příslušném gramatickém tvaru.

20 Dle oficiálních pravopisných pravidel mohou tyto výrazy být psány i s tvrdým konsonantem, tj. *aarsaker*, *beløb*, *bok*, *haap*, *pik*, *selskap*, *taake*. Dalšími úpravami v reformách z roku 1917 a 1938 zůstaly v platnosti jen tvary s tvrdým konsonantem.

21 Pro významové odlišení se dvojitý konsonant může psát i před dalším konsonantem, např. *visste* (préteritum od *vite* = vědět) x *viste* (préteritum od *vise* = ukázat).

22 Výjimku tvoří případy, ve kterých by docházelo k záměně slov. Po změně měkkých nepřízvučných konsonantů na tvrdé by bez zavedení zdvojení konsonantů na konci slova splývala psaná podoba řady slov s tvary, v nichž se tvrdý konsonant psal již před reformou (*bukk* = kozel x *buk* = břicho). Odchytku také tvoří některá jednoslabičná nepřízvučná slova (*oss* — zájmeno „my“ v předmětné podobě).

Reforma z roku 1907 se dotkla také gramatické roviny, konkrétně tvoření plurálu substantiv a préterita pravidelných sloves. V plurálu substantiv byly dánské koncovky nahrazeny norskými.²³ V analyzovaném materiálu lze přesto najít mnoho substantiv s dánskými afixy pro plurál (v závorce uváděn norský tvar): *Aviserne* (*avisene*), *Breve* (*brev*), *Børn* (*barn*), *Dage* (*dager*), *Eleverne* (*elevene*), *Festlighederne* (*festlighetene*), *Huse* (*hus*), *Lande* (*land*), *Operationerne* (*operasjonene*), *Penge* (*penger*). Substantiva se správným norským plurálem jsou v textu v menšině (v závorce příslušný dánský plurál dle slovníku *Den Danske Ordbog*²⁴): *Barn* (*børn*), *Kuer* (*køer*), *Barna* (*børnene*), *Klør* (*Kløer*), *Programmene* (*programmene*), *Slegtninger* (*slægtninge*).

Pro préteritum pravidelných sloves s dánskou koncovkou *-ede* byla reformou zavedena koncovka *-et*. Ve sledovaném období 1935–1945 se v textu až na několik výjimek objevují norské tvary. Pro ilustraci uvádíme z článků několik příkladů norského préterita včetně jeho dánské podoby v závorce: *arbeidet* (*arbejdede*), *opdaget* (*opdagede*), *opfordret* (*opforderede*), *skadet* (*skadede*), *varslet* (*varslede*), *ventet* (*ventede*). Dánská forma préterita je ve studovaném materiálu používána v omezené míře, její zastoupení v daném období bylo ve srovnání s norským tvarem préterita minimální. V textech byly identifikovány následující dánské tvary (v závorce norské préteritum): *aapnede* (*aapnet*), *agtede* (*aktet*), *frugtede* (*fruktet*), *mistede* (*mistet*), *sørgede* (*sørget*).

Ve sledovaném období již norští imigranti usazení v USA ovládali anglický jazyk. Angličtina pro ně byla komunikačním jazykem ve školství, hospodářství a při stycích s domácími americkými obyvateli i jinojazyčnými etniky. Použití norštiny se omezilo na komunikaci v úzkých společenských kruzích (rodina, místní komunita). Z lingvistického hlediska je přesídlení z Norska do USA jeden z běžných příkladů jazykového kontaktu. Angličtina zastávající v daném případě pozici dominantního jazyka vyvíjela vliv na norštinu. Na základě prostudovaného novinového materiálu se ukazuje, že mezi emigranty existovala snaha udržovat psaný norský jazyk v „čisté“ podobě.²⁵ Anglicismy se v psaných žurnalistických textech z období 1935–1945 objevují v počtu několika desítek. Zpravidla se jedná o výrazy označující předměty, situace či jevy, které byly pro norské imigranty v americkém prostředí nové a s nimiž seznámili společně s jejich anglickým pojmenováním. Tato označení následně přešla do norštiny. Příkladem mohou být výrazy *acre*, *county*, *farm*, *interview*, *job*, *race*, *sheriff*, *shipping*, *speaker*. V některých případech jsou anglické výrazy v norském textu uváděny v uvozovkách: „*brooding*“, „*knouckout*“, „*loss leader*“, „*pennies*“, „*poults*“, „*producers*“. Tyto výrazy jsou tedy viditelně odlišené od zbytku textu a pro čtenáře je patrné, že nepatří do běžné norské slovní zásoby. Anglicismy, které se v norštině již etablovaly, jsou přizpůsobené po stránce pravopisné i gramatické. Ortografická integrace vychází z ortofonického principu. Psaná slova jsou přizpůsobená nejrozšířenější výslovnosti slova, např. *træner* (anglický pravopis *trainer*). Někdy psaná podoba kolísá a v textu se objevují anglicismy pravopisně přizpůsobené (*intervju*) i v původní podobě (*interview*). Část anglicismů a výrazy uváděné v uvozovkách mají anglický pravopis, např.

23 Výjimku tvoří střední rod, u něhož umožňují pravidla kolísání mezi norskou a dánskou podobou plurálu (norsky *hus* x dánsky *huser* / *huse*). Přednost by měla dostat norská koncovka.

24 <http://ordnet.dk/ddo>

25 Vlivem angličtiny na mluvenou norštinu se detailně zabývá Haugen (1953, 1956, 1965).

football, job, budget (norsky psáno *fotball, jobb, budsjett*). Pokud slovo prošlo pravopisným přizpůsobením, je také začleněno do norského gramatického systému a přibírá příslušné koncovky, např. koncovka *-et* pro určitý tvar neutra *intervju*, tzn. *intervjuet*. Naproti tomu slova pravopisně nepřizpůsobená mají zpravidla anglické gramatické tvary: *producers, poult, pennies*. Signálem odkazujícím k americkému prostředí je používání zkratk *Mr. / Mrs.* před jmény.

Ve 30. letech a 40. letech byly norské imigrantské komunity v USA již stabilizovány, a to i po stránce jazykové. Lze proto předpokládat, že ani v následujících desetiletích, kdyby byly publikovány norský psané noviny, nedocházelo k výraznějšímu nárůstu počtu anglicismů v psaném norském jazyce. Vývoj spíše směřoval k ortografickému a morfologickému začlenění rozšířených anglických výrazů.

Výsledky rozboru novinových textů deníků *Decorah-Posten* ukazují, že norští imigranti ve Spojených státech zůstávali věrní podobě svého jazyka, kterou znali ještě jejich předci nebo oni sami ze své vlasti. Neprojevují se výraznější tendence ke změnám pod vlivem pravopisných reforem, které psanou norštinu na evropském kontinentě značně odlišily od psané podoby jazyka v 19. století. Purismus a konzervatismus se v redakci objevují také v souvislosti s přejímáním slov z angličtiny. Ve zvoleném časovém období nebylo v *Decorah-Posten* zaznamenáno masové užívání anglicismů ani v původním anglickém pravopise, ani ortograficky přizpůsobených. Psaný jazyk lze chápat jako jeden ze symbolů identity imigrantů. Z tohoto pohledu je přirozené, že se jej imigranti v USA snažili uchovávat v původní podobě. Další vývoj norského jazyka v samotném Norsku se dotýkal norských přistěhovalců v Americe již jen nepřímo a ve sledovaném období 1935–1945 nevyvolal odezvu v podobě významných jazykových změn. Největší odraz reformy z roku 1907 na jazykovou politiku redakce *Decorah-Posten* se projevuje v gramatické rovině. Dánské tvary pro préteritum jsou často nahrazovány norskými, podobná tendence se pozvolna objevuje i pro plurál substantiv.

LITERATURA

- AARS, J. — HOFGAARD, S. W. — MOE, M. (1898): *Om en del retskrivnings- og sprogsprosmål. Redegjørelse til det kongelige departement for kirke- og undervisningsvæsenet*. Kristiania: A. W. Brøgger's bogtrykkeri.
- AARS, J. — HOFGAARD, S. W. (1907): *Norske Retkskrivnings-regler med alfabetiske Ordlistor*. Kristiania: Fabritius & Sønner.
- AARS, J. (1907): *Ordlister til norsk retskrivning*. Kristiania: Fabritius & Sønner.
- BAINES, D. (1995): *Emigration from Europe 1815–1930*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Decorah-Posten*. Decorah: Anundsen Publishing Company, 1935–1945.
- Den Danske Ordbog* [online]. [cit. 2015–07–11]. Dostupné z: <http://ordnet.dk/ddo>.
- HAUGEN, E. (1975): *Norsk i Amerika*. Oslo: Cappelen.
- HOFGAARD, S. W. (1909): *En liten norsk grammatik ved S. W. Hofgaard, skolebestyrer*. Kristiania: H. Aschehoug & Co.
- JAKLOVÁ, A. (2010): *Čechoamerická periodika 19. a 20. století*. Praha: Academia.
- LOVOLL, O. S. (1977): *Decorah-posten: The Story of an Immigrant Newspaper. Norwegian-American Studies* [online]. [cit. 2015–07–01]. Dostupné z: http://www.naha.stolaf.edu/pubs/nas/volume27/vol27_5.htm

LOVOLL, O. S. (1999): *Promise of America. A History of the Norwegian-American People.* Minneapolis: University of Minnesota Press.
LOVOLL, O. S. (2010): *Norwegian Newspapers in America. Connecting Norway and the New Land.*

Minnesota: Minnesota Historical Society Press.
Utvandringsstatistikk (1921). *Norges offisielle statistikk.* Kristiania. Dostupné z: https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_vii_025.pdf

Pavla Bartásková | Ústav germánských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |
Nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
bartaskovap@seznam.cz